

شکاف دیجیتالی، هياهو صامت

تهیه و تنظیم: مهدی مقیمی اصل

توسعه‌نیافته بر لزوم تقویت سیستم‌های بانکی و تجارت خود اصرار می‌ورزند و بر سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و پروژه‌های عمرانی متمرکز شده‌اند، کشورهای توسعه‌یافته عرصه‌هایی چون تجارت و بانکداری الکترونیکی را تجربه نموده‌اند و نیاز به بانک‌ها به عنوان نهادهای عظیم مالی و یا فروشگاه‌های عریض و طویل اساساً به زیر علامت سوال رفته است. در واقع، آنان می‌پندارند که وقتی می‌توان از منزل خود به خرید و یا انجام عملیات بانکی موردنظر پرداخت، دیگر چه توجیهی در ساخت تاسیسات و یا شبکه‌های عظیم از شعب بانک‌ها باقی خواهد ماند؟! آری، صحبت از واقعیتی است که پیش از این تصور آنهم کمی غیرواقعی به نظر می‌آمد، اما اینک به مثابه رخدادی عادی، طبیعی و ملموس در کشورهای صنعتی ساری و جاری شده است.

زمانی، ساخت کتابخانه‌های عظیم یک نیاز اساسی قلمداد می‌شد، اما امروزه یک وب‌سایت می‌تواند آنچه را که در یک کتابخانه عظیم وجود دارد، مضاف بر امکان یک جستجوی دقیق، در اختیار کاربر خویش قرار دهد! بر این اساس است که در آینده‌ای نزدیک حذف چاپ و یا حتی سایر

تغییرات شگرف پدیدآمده در زمینه تکنولوژی ارتباطات و تبادل اطلاعات در طول یک دهه گذشته، چنان تحولی را در جهان پدید آورده که انجام هرگونه کار و فعالیت بر مبنای معیارها و ملاک‌های پیشین حاکم بر عرصه ارتباطات جهانی را تقریباً غیرممکن می‌سازد. بی‌تردید شبکه جهانی اینترنت و پیشرفت شگفت‌آور تکنولوژی‌های مخابراتی، شبکه‌های جهانی الکترونیک، و ایجاد بانک‌های اطلاعاتی، از مصادیق بارز این تغییرات از دهه ۹۰ به این سو بشمار می‌آیند.

ظهور اینگونه تغییرات، جهانی را پدید آورده است که اگر کشورها و یا جوامعی نتوانند خود را با روند روبه‌تزايد آن هماهنگ نمایند، خود را بیش از پیش در معرض عقب‌ماندگی و یا کمتر توسعه‌یافتگی خواهند یافت. در چنین جهانی، شکاف میان کشورهای توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته، زمینه‌ساز مشکلات و مصایب پرشماری خواهد شد. اگرچه در حال حاضر بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته درصدد برآمده‌اند تا با تقویت برنامه‌های اقتصادی کلان خود و اعمال مدیریت بهتر، در اضمحلال فاصله خود با کشورهای پیشرفته بکوشند، اما کشورهای صنعتی با اتکا بر دستاوردهای بی‌مانند خود در عرصه‌های کامپیوتر، تجهیزات الکترونیکی و مخابراتی و مانند آن، عملیات زیربنایی کشورهای توسعه‌نیافته را کم‌رنگ و کم‌اثر نموده‌اند. در چنین شرایطی، در حالی که بسیاری از کشورهای

موجود به منظور نیل به آرمان توسعه پایدار در جامعه اطلاعاتی محقق خواهد شد، مانند آنچه در کشور هندوستان از ذهنیت به واقعیت پیوست و براساس آن، در حال حاضر، سالانه نزدیک به ۱۰ میلیارد دلار تنها از طریق ICT و سایر خدمات نرم‌افزاری نصیب این کشور می‌شود.

در هر حال، نکته مسلم آنست که فرایند پیشرفت الکترونیک، به منزله فرصتی طلایی در جهت نیل به پیشرفت و بهبود سطوح زندگی بشری بر منظر جوامع و ملت‌ها رخ نمایانده و گریزی جز پذیرش آن به مثابه واقعیتی مبرهن، برای همگان باقی نگذاشته است. ■

ایجاد انحصارگرایی نرم‌افزاری در سطح جهان، به ثروت سرشاری دست یابند. قرارگرفتن ثروتمندترین مرد جهان در زمره فعالان این صنعت، به روشنی مبین برقراری چنین انحصاری است.

بر این مینا، ظهور عصر جدید اطلاعات و ارتباطات، توسعه جهانی را تحت‌الشعاع خویش قرار داده و شکافی موسوم به شکاف دیجیتالی را در میان کشورهای جهان اول و سوم پدید آورده است، چالشی که پس از تضادهای آشکار به سایر شکاف‌های اقتصادی، علمی، توسعه‌ای و زیست‌محیطی پیشین افزوده شده است.

بر این اساس، مساله بی‌سوادی و تحصیلات هم‌اکنون به طور جدی مورد تفسیر ماهوی قرار گرفته، به نحوی که برخلاف ادوار گذشته که عدم‌مهارت در خواندن و نوشتن ملاک کم‌سواد یا بی‌سواد قرار می‌گرفت، امروزه دو واژه کم‌سواد و بی‌سواد در خصوص مهارت افراد در استفاده از رایانه‌ها و سایر وسایل ارتباطی پیشرفته مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. در چنین شرایطی، عملاً شکاف دیجیتالی زمینه‌ساز بروز تفاوت در سرعت دسترسی به اطلاعات را فراهم نموده که تحقیقاً زیربنای اساسی شکاف توسعه‌ای و پیشرفت را در آتی‌های نه‌چندان دور به تصویر خواهد کشاند. نمونه‌ای از این واقعیت تلخ آن که امروزه در حالی که بیشتر مردم جهان از لحاظ دسترسی به آب سالم درمضیق‌اند، کشورهای توسعه‌یافته صنعتی برخورداری از رایانه‌های شخصی کوچک و قابل‌حمل را در زمره الزامات طبیعی زندگی شهروندان خود می‌پندارند.

به‌هرحال، مباحثی از این دست موجب شده‌اند که جهان امروز در مسیر توسعه، با چالش‌های انکارناپذیری روبرو شود، چرا که فرصت‌های تکنولوژیکی پدیدآمده در کشورهای صنعتی، عملاً بخش‌های عمده‌ای از جهان را با تهدیدات جدی روبرو نموده است، اما در عین حال، پیشرفت‌های تکنولوژیکی هزاره سوم (موسوم به ICT) می‌تواند فرصتی استثنایی را در نیل به افق‌های جدید اقتصادی و درآمدی خلق نماید و علاوه بر فعال‌نمودن لایه‌های غیرفعال اجتماعی، سطوح درآمد ملی و سرانه را نیز به شدت رونق بخشد. و این مهم تنها در سایه درک صحیح از شرایط حاکم بر عصر حاضر، شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منطبق با آن و اعمال سیاست‌های کارگشا در جهت به‌کارگیری پتانسیل‌های

رسانه‌های مکتوب نیز کاملاً محتمل به‌نظر می‌آید، زیرا آنگاه که می‌توان صدها کتاب را در یک CD (لوح فشرده) جای داد و یا تمامی اخبار روزنامه‌های جهان را به صورت الکترونیک و در سریعترین زمان ممکن در معرض نظر یافت، چگونه سرمایه‌گذاری‌های کلان در زمینه چاپ‌وکاغذ وحتى داشتن ساختمان و محل‌کار مشخص برای یک روزنامه توجیه اقتصادی خواهد داشت؟

ذکر این مطلب نیز شایان توجه می‌نماید که هم‌اکنون بخش مهمی از درآمدهای کشور هندوستان از محل راه‌اندازی سیستم‌های پاسخگویی تلفنی برای مشتریان شرکت‌های بزرگ تامین می‌شود، بدین معنی که هرگاه فردی با شماره تلفن شرکتی در ایالات متحده تماس می‌گیرد تا در خصوص خدمات خاصی صحبت کند و یا سفارشی را ثبت دهد، گرچه خود را به صورت online در ارتباط با آمریکا می‌پندارد، اما عملاً با اپراتوری در هند به گفتگو پرداخته است! مثال‌هایی از این دست را بسیار می‌توان برشمرد که بعضاً حیرت‌آور نیز می‌نمایند، مانند تهیه بلیط هواپیما بدون مراجعه به آژانس هواپیمایی و پرداخت هرگونه وجه، تحصیل و یا حتی ازدواج به صورت الکترونیک! رخدادهای مذکور به لحاظ فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی چنان اثرات عمیقی را از خود برجای نهاده‌اند که تصور آن نیز تا حدودی غیرممکن می‌نماید. امکان برقراری ارتباطات سریع میان افراد و سرعت انتقال اخبار و رویدادها، دولت‌ها را به طور جدی آسیب‌پذیر نموده است، به نحوی که عملاً امکان دسترسی به هر نوع اطلاعات برای همگان فراهم آمده و حتی در مدت‌زمان بسیار کوتاهی می‌توان توجه ساکنان کره خاکی را به موضوع خاصی جلب و آنان را وادار به انجام واکنش دلخواه نمود. بالطبع، اثرات سیاسی و امنیتی متأثر از تغییرات تکنولوژیکی مذکور را که منجر به تغییرات شگفت‌انگیز اجتماعی می‌شود نیز نمی‌توان نادیده انگاشت.

بدیهی است که شرکت‌های بزرگی که انحصار تکنولوژی‌های یادشده را در اختیار دارند، نهایت استفاده مالی را از چنین فرآیندهایی می‌برند و بر این روال کشورهای جهان سوم بازنده اصلی شکاف تکنولوژیکی قرن حاضر خواهند بود. در عین حال، تکیه و وابستگی فوق‌العاده جوامع و به‌خصوص افراد به نرم‌افزارهای کامپیوتری، موجب شده است که شرکت‌های عظیم عرضه‌کننده خدمات نرم‌افزاری، با